

Warszawa, 23 listopada 2016 r.

KMP.573.13.2016.AI

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kolonii Ossie
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej OPCAT), oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 16-17 sierpnia 2016 r. do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kolonii Ossie (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką, MOW), udał się Zespół *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP, Mechanizm) w składzie: Justyna Róża Lewandowska (dyrektor Zespołu KMP, prawnik), dr Aleksandra Iwanowska i Wojciech Sadownik (prawnicy).

Celem wizytacji zapobiegawczej Mechanizmu było sprawdzenie stanu przestrzegania praw wychowanków przebywających w placówce oraz dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z Sebastianem Siwcem – kierownikiem ds. wychowawczych;
- dokonano oglądu placówki, w tym pokoi wychowanków, toalet, jadalni, pomieszczeń dydaktycznych;
- przeprowadzono podczas oglądu placówki rozmowy z personelem MOW;
- przeprowadzono rozmowy indywidualne z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka;
- dokonano analizy dokumentacji związanej z funkcjonowaniem placówki;

- wykonano dokumentację fotograficzną oraz dokonano pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

KMP poinformowało kierownika ds. wychowawczych o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchało jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie udostępnioną dokumentację związaną z funkcjonowaniem MOW.

Podczas wizytacji Mechanizm dokonał oceny traktowania wychowanków przez personel, legalności pobytu, prawidłowości dyscyplinowania, realizacji prawa wychowanków do ochrony zdrowia, edukacji, rekreacji i wypoczynku, swobody praktyk religijnych, realizowanych oddziaływań wychowawczych i terapeutycznych, zapewnionych nieletnim warunków bytowych oraz dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te kwestie, w odniesieniu do których przedstawiciele KMP sformułowali zastrzeżenia.

2. Charakterystyka jednostki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kolonii Ossie jest koedukacyjną placówką resocjalizacyjną dla dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie. Organem prowadzącym MOW jest Powiat Przysuski.

MOW dysponuje 96 miejscami dla nieletnich. W dniu wizytacji w placówce przybywało 16 wychowanków. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez kierownika ds. wychowawczych z rozpoczęciem nowego roku szkolnego w placówce zaplanowano organizację 8 grup wychowawczych

3. Problemy systemowe

Z poczynionych w trakcie wizytacji ustaleń wynika, że system monitoringu obejmuje teren zewnętrzny, teren szkoły (klasy, korytarze), stołówkę oraz korytarze w internacie.

Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r. skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in. ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób

znajdujących się na terenie obserwowanego budynku. Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest jednak, żeby ograniczenie to spełniało przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia. Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że żaden przepis rangi ustawowej nie upoważnił organów prowadzących do instalowania kamer monitorujących na terenie szkół i placówek oświatowych. Regulacji na gruncie ustawowym wymaga jednak nie tylko samo uprawnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także sprecyzowanie zasad i celów montowania kamer, sposób postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich uznał za zasadne dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa. Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego powinna wynikać z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji. Do chwili obecnej takie unormowania nie zostały wprowadzone. Omawianą kwestię należy uznać za problem systemowy, który jest w dalszym ciągu monitorowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

4. Mocne strony placówki

Za mocną stroną placówki należy uznać dobrą atmosferę w niej panującą. Wychowankowie w rozmowach z KMP podkreślali, że mogą liczyć na wsparcie pracowników Ośrodka. Dzieci zaznaczały, że zarówno wychowawcy, dyrektor placówki, jej zastępca i kierownik ds. wychowawczych są dostępni i można zwrócić się do nich o pomoc w rozwiązaniu wszelkich problemów.

Na uwagę zasługują również liczne wyjazdy i imprezy organizowane dla wychowanków placówki, m. in. wycieczki (np. do Warszawy - zwiedzanie Zamku Królewskiego, Łazienek Królewskich, Zoo, Stadionu Narodowego oraz do Juraparku w Bałtowie), wyjazdy do kina (kino IMAX w Łodzi), teatru (w Opocznie, w Radomiu), udział w konkursach muzycznych (np. konkurs piosenki angielskiej *Follow the music*) i plastycznych (np. konkurs plastyczny *Myślistwo i łowiectwo* w Drzewicy), zajęciach

sportowych (np. bieg pamięci żołnierzy wyklętych, spływ kajakowy), turniejach (np. piłki halowej) i spotkaniach (żołnierze, dzieci niewidome). Powyższa działalność zasługuje na uznania, gdyż dzięki temu młodzież przebywająca w placówce ma możliwość nie tylko poznania nowych miejsc, rozwoju zainteresowań, ale także przyswojenia sobie akceptowalnych w społeczeństwie zasad zachowania w miejscach publicznych oraz konstruktywnych sposobów spędzania wolnego czasu.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1 Legalność pobytu

Analiza wybranych przez wizytujących akt osobowych wychowanków wzbudziła wątpliwości w odniesieniu do sytuacji wychowanki (dane usunięto). W czasie wizytacji nieletnia przebywała w placówce na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Chrzanowie z dnia 15 marca 2016 r. W uzasadnieniu postanowienia wskazano m. in., że umieszczenie nieletniej w młodzieżowym ośrodku wychowawczym jest niezbędne dla zabezpieczenia jej dobra i dobra innych wychowanków, gdyż dziewczynka jest nieposłuszna, wulgarna, dezorganizuje zajęcia szkolne. Z wnioskiem o umieszczenie nieletniej w młodzieżowym ośrodku wychowawczym wystąpił Powiatowy Ośrodek Wsparcia Dziecka i Rodziny w Chrzanowie, w którym nieletnia przebywała od 19.11.2014 r. We wniosku do sądu podniesiono, że za koniecznością umieszczenia (dane usunięto) w młodzieżowym ośrodku wychowawczym przemawia przejawiana przez nią agresja słowna, napady złości wszczywanie konfliktów, utrudnianie prowadzenia lekcji. Przeprowadzane z małoletnią rozmowy dyscyplinujące i motywacyjne pozostają bez rezultatów. Wskazano jednak także, że dziewczynka przez cały okres pobytu w placówce była konsultowana w poradni zdrowia psychicznego dla dzieci i przyjmowała specjalistyczne leki. Ponadto w 2014 r. nieletnia była diagnozowana w Pracowni Diagnostyki i Terapii Zaburzeń Rozwojowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że cierpi ona na zaburzenia ze spektrum FASD co wiąże się z koniecznością zrewidowania oczekiwań społecznych oraz planów edukacyjnych (prowadzenie edukacji w warunkach szkoły specjalnej) i postrzegania jej jako osoby niepełnosprawnej. Jako zalecenie wskazano natomiast monitorowanie rozwoju poznawczego, zapewnienie wsparcia psychologicznego i przeszkolenie jej opiekunów w zakresie rozwoju i stymulacji dziecka z zaburzeniami rozwojowymi i po doświadczeniu odrzucenia. Z kolei w opinii z dnia 27 kwietnia 2016 r. wydanej przez II Opiniodawczy Zespół Sądowych Specjalistów z

siedzibą Zawierciu podniesiono, że stopień demoralizacji nieletniej nie uzasadnia umieszczenie jej w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, a dziewczynka wymaga przede wszystkim oddziaływań leczniczych i terapeutycznych. W związku z powyższym dyrektor wizytowanego MOW w dniu 19.07.2016 r. wystąpiła do Sądu Rejonowego w Chrzanowie z wnioskiem o umieszczenie (dane usunięto) w całodobowym oddziale psychiatrycznym o wzmocnionym zabezpieczeniu.

KMP zwraca się z prośbą o przekazanie informacji o aktualnej sytuacji wskazanej wychowanki.

5.2 Traktowanie

Jeden z wychowanków przekazał wizytującym sygnał o poddaniu go w placówce kontroli osobistej związanej z koniecznością rozebrania się do bielizny. Wobec powyższych ustaleń podkreślenia wymaga, że przepisy ustawy z dnia 26 października 1982 r. *o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz. U. z 2014 r. poz. 382 ze zm., dalej u.p.n.) nie przyznają pracownikom młodzieżowych ośrodków wychowawczych tego rodzaju uprawnień.

Należy przy tym pamiętać, że zgodnie z zasadą legalizmu, wyrażoną w art. 7 Konstytucji RP *organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa*. Nie mogą więc domniemywać swojej kompetencji, a wszelkie ich działania muszą mieć podstawę prawną. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 18 stycznia 2005 r. (sygn. WK 22/04) wskazał, że art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowiący, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa zawiera normę zakazującą domniemywania kompetencji takiego organu i tym samym nakazuje, by wszelkie działania organu władzy publicznej były oparte na wyraźnie określonej normie kompetencyjnej.

Wobec braku uregulowań dotyczących stosowania kontroli osobistych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, jedynym uprawnieniem personelu tych placówek w sytuacjach, w których istnieje podejrzenie posiadania przez nieletniego przedmiotów niedozwolonych, jest prośba o dobrowolne ich wydanie. Tylko w takiej sytuacji, w której wychowanek dobrowolnie pokazuje swoje rzeczy osobiste nie dochodzi do bezprawnego działania personelu w postaci kontroli osobistej, do której nie uprawnia go żadna z obowiązujących norm prawnych. Wszelkich czynności związanych z ujawnieniem zawartości np. kieszeni może dokonać jedynie wychowanek, spełniając tym samym prośbę o dobrowolne ujawnienie przedmiotów niedozwolonych. Realizacja takich działań przez personel MOW, nawet za zgodą nieletniego, stanowi działanie bezprawne. Naturalnie,

w przypadku odmowy dobrowolnego wydania rzeczy niedozwolonej, dalsze czynności może wykonywać jedynie Policja.

Mając powyższe na uwadze Mechanizm zaleca przypomnienie wszystkim pracownikom o braku uprawnień do przeprowadzania kontroli osobistych wychowanków.

Z informacji przekazanych przez kierownika ds. wychowawczych wynika, że w przypadku podejrzenia zażycia przez wychowanka substancji odurzających wykonywane są za jego zgodą testy na ich obecność w organizmie. Analiza zeszytów uwag wychowawców wykazała jednak, że w takich sytuacjach wychowawcy nie przeprowadzają testów a obejmują wychowanków podejrzanych o stosowanie środków psychoaktywnych szczególną uwagą i wzmożoną kontrolą.

KMP zwraca uwagę w tym miejscu, że u.p.n. nie daje możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b u.p.n.). W związku z tym należy uznać, iż personel placówki nie ma prawa zobowiązania nieletniego do poddania się takim badaniom. Jeżeli natomiast zachodzi podejrzenie, że nieletni wychowanek popełnił przestępstwo lub wykroczenie po spożyciu alkoholu, personel MOW powinien o zdarzeniu powiadomić rodziców i Policję, która stosownie do przepisu art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. *o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (Dz.U. z 1982 r. Nr 35, poz. 230 ze zm.), może dokonać badania koniecznego do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, w szczególności pobrania krwi, z zastrzeżeniem, że zabieg ten wykonuje pracownik służby zdrowia. Działania pracowników MOW mają w przywołanej sytuacji charakter interwencyjny i nie upoważniają personelu do samodzielnej kontroli zawartości narkotyków lub alkoholu w organizmie.

W związku z tym KMP przypomina pracownikom wizytowanej placówki o braku możliwości wykonywania przez nich testów na obecność środków psychoaktywnych w organizmie.

5.3 Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wychowankowie mają możliwość korzystania z prywatnych telefonów komórkowych oraz aparatów stacjonarnych. Zgodnie z informacjami przekazanymi zarówno przez kierownika ds. wychowawczych, jak i nieletnich z którymi przeprowadzono rozmowy połączenia z telefonu stacjonarnego realizowane są w pokoju wychowawców w obecności

kogoś z personelu. Według udzielonych podczas wizytacji wyjaśnień powodem powyższego jest konieczność zabezpieczenia dokumentacji znajdującej się we wskazanym pomieszczeniu.

W opinii przedstawicieli KMP w celu zapewnienia intymności w trakcie rozmowy telefonicznej z najbliższymi zasadnym jest wyposażenie placówki w bezprzewodowe aparaty telefoniczne.

Wątpliwości wizytujących wzbudziły również zapisy zawarte w *Regulaminie Wewnętrznym Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kolonii Ossa*, zgodnie z którymi wychowawca nadzorujący przebieg odwiedzin wychowanków sprawdza trzeźwość odwiedzających oraz ustala czy posiadają oni przy sobie alkohol, narkotyki, leki, materiały lub środki niebezpieczne dla życia lub zdrowia (§8. Odwiedziny wychowanków). W związku z powyższym Mechanizmu zwraca się z prośbą o wskazanie w jaki sposób wychowawcy realizują powyższe czynności oraz jaki jest sposób postępowania w przypadku stwierdzenia nietrzeźwości odwiedzających lub wniesienia przez nich na teren ośrodka niedozwolonych przedmiotów i substancji.

5.3. Prawo do ochrony zdrowia

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziła przyjęta w placówce praktyka, zgodnie z którą od opiekunów prawnych odbierana ogólna zgoda na pobyt w szpitalu, podjęcie leczenia, leczenia w oddziale psychiatrycznym, oddziale detoksykacyjnym, wykonanie zabiegu operacyjnego, podanie narkozy oraz doraźne podawanie leków nieletniemu. Mimo zrozumienia trudności jakie może stwarzać konieczność każdorazowego kontaktu z opiekunem prawnym nieletniego KMP zwraca uwagę na brak skuteczności prawnej udzielonej w ten sposób zgody blankietowej na leczenie.

Zgodnie z uregulowaniami ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentysty* (Dz. U. z 2015 r., poz. 464 ze zm.) lekarz może przeprowadzić badanie lub udzielić innych świadczeń zdrowotnych po wyrażeniu zgody przez pacjenta (art. 32 ust. 1). W odniesieniu do pacjenta małoletniego, wymagana jest zgoda jego przedstawiciela ustawowego, a gdy pacjent nie ma przedstawiciela ustawowego lub porozumienie się z nim jest niemożliwe - zezwolenie sądu opiekuńczego (art. 32 ust. 2). Mechanizm zwraca uwagę, że wychowanek, który ukończył 16 lat również musi wyrazić zgodę na badanie i zabieg medyczny (art. 32 ust. 5). Jeżeli jednak zachodzi potrzeba jedynie zbadania małoletniego pacjenta, to zgodę może wyrazić także opiekun faktyczny, w tym pracownik MOW (art. 32. ust. 3).

Biorąc pod uwagę obowiązujący stan prawny KMP zaleca każdorazowe odbieranie zgody od opiekunów prawnych wychowanków na zabiegi medyczne i leczenie nieletnich we wszystkich sytuacjach, w których zgoda opiekuna faktycznego jest niewystarczająca.

5.4. Warunki bytowe

W odniesieniu do warunków bytowych należy podkreślić ich znaczne zróżnicowanie między poszczególnymi pokojami wychowanków. Podczas, gdy część pokoi była estetycznie urządzona i utrzymana w czystości, w pozostałych uwagę wizytujących zwróciły bardzo zabrudzone ściany oraz zniszczone meble. Podobnie w łazienkach wychowanków zauważalne były zabrudzenia urządzeń sanitarnych, ubytki farby i zawilgocenie ścian oraz uszkodzenia drzwi łazienkowych.

W związku z powyższym KMP zaleca przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych i zakupów mających na celu wyeliminowanie wskazanych nieprawidłowości.

5.5. Dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością

Należy podkreślić, iż placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby z niepełnosprawnością. Mimo że w MOW nie przebywał wychowanek mający trudności w poruszaniu się, to specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona podopiecznych może dołączyć osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim lub o kulach. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

W związku z tym KMP zaleca dostosowanie placówki do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Mechanizm zaznacza, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznicza) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w *sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm., dalej rozporządzenie), młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r.

Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 r. ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia.

W związku z powyższym KMP zaleca uwzględnienie kwestii dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością, przy rozbudowie lub przebudowie placówki.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

Dyrektor Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kolonii Ossie:

- 1) przekazanie informacji o sytuacji wychowanki (dane usunięto);
- 2) przypomnienie wszystkim pracownikom MOW o braku uprawnień do przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków;
- 3) przypomnienie wszystkim pracownikom MOW o braku uprawnień do kontroli obecności środków odurzających w organizmie wychowanka;
- 4) umożliwienie wychowankom prowadzenia rozmów z telefonu stacjonarnego bez obecności pracowników MOW;
- 5) określenie w jaki sposób wychowawcy sprawdzają stan trzeźwości osób odwiedzających oraz ewentualne posiadanie przez nich niedozwolonych substancji i przedmiotów, a także jaki jest sposób postępowania w przypadku stwierdzenia takich nieprawidłowości;
- 6) odbieranie zgody od opiekunów prawnych wychowanków na zabiegi medyczne i leczenie nieletnich we wszystkich sytuacjach, w których zgoda opiekuna faktycznego jest niewystarczająca;
- 7) przeprowadzenie prac remontowych w placówce i wymianę zniszczonych mebli;
- 8) dokonanie przeglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać osoby z niepełnosprawnością i ich dostosowanie, podczas najbliższego remontu placówki.

Staroście Przysuskiemu:

- 1) przekazanie środków finansowych niezbędnych do realizacji zaleceń, w tym dostosowania placówki, podczas najbliższego remontu, do potrzeb osób z niepełnosprawnością.